

MAANDBLAD

UITGEGEVEN DOOR HET NATUURHISTORISCH GENOOTSCHAP IN LIMBURG.

VERGADERINGEN.

Eindelijk is er aan den „volkerenmoord” 'n end gekomen. Moge hij door 'n „volkerenbond” gevolgd worden!

Zoo'n „volkerenbond” — 't kan niet uitblijven, — zal óók der wetenschap weldadig blijken.

In elk geval, wij hebben, door 't ophouden van den „volkerenmoord” alvast bereikt, dat we weldra 't Natuurhistorisch Genootschap in Limburg weer „thätig” zullen zien.

't Werd hoog tijd ook!

Haast vier jaren lang heeft onze vereeniging in druk gezeten. Mochten we, in die vier jaren, dankbaar wezen, dat 't Natuurh. Genootschap, wat betreft z'n ledenaantal, in stede van achteruit te gaan, gelukkig immer 'n hooger cijfer kon behalen, tóch moesten we 't spijtig aanzien, hoe ons gezelschap niet meer beschikte over 't „feu sacré” van weleer.

Er zat geen schot, geen leven in!

Dat futlooze, levenlooze was te wijten aan 't feit, dat maar heel enkelen nog zin hadden in de studie van planten en dieren, van geologie en palaeontologie.

De zinnen der meesten gingen andere kanten uit, werden beïnvloed door de treurige tijdsomstandigheden.

Daarbij kwam 'n algeheel gebrek aan geschikte reisgelegenheden, zoo noodig voor 't geregeld houden van vergaderingen.

Dies werden onze maandelijksche bijeenkomsten maar immer weer uitgesteld, opgeschoven.

Juist die maandelijksche bijeenkomsten waren tot daaraantoe de grootste kracht van 't Genootschap gebleken.

Van haar ging bezieling uit.

Slechts heel enkelen, die één van deze bijeenkomsten hadden bijgewoond, bleken in den vervolge niet trouwe bezoekers van iedere vergadering.

't Jaar 1918 spoedt ten einde.

Gelukkig neemt 't, naar we hopen mogen, met zich mee al den weedom, in den laatsten tijd, door den volkerenmoord over 't mensdom gekomen.

Welaan, laten we 't jaar 1919 voor het natuurhistorisch Genootschap in Limburg inluiden met 'n vergadering, 'n algemeene vergadering, te houden in 't begin van Januari.

Die algemeene vergadering zal dan verder weer door geregelde maandelijksche bijeenkomsten gevolgd worden.

Dag, plaats en uur der Januari-vergadering worden bijtijds aangekondigd.

Dat ze zich kenmerke door 'n overtalrijk bezoek!

HET BESTUUR.

DE FAUNA VAN KREFELD.

De volgende gegevens omtrent de fauna van Krefeld danken we aan ons medelid Dr. P. TESCH, die ze ons destijds toezond ter plaatsing in 't Jaarboek 1917. Inkrimping van het aantal bladzijden van dat Jaarboek, noodzaakte ons toen, de bijdragen tot later te laten liggen. We meenen goed te doen, ze thans af te drukken in het Maandblad. Waar Krefeld zoo dicht bij de Limburgsche grenzen ligt, zijn deze faunistische gegevens heel zeker ook voor ons van belang.

Een feestbundel van den „Naturwissenschaftlichen Verein zu Krefeld”, uitgegeven in 1908 ter gelegenheid van de viering van zijn vijftigjarig bestaan, brengt op bl. 125—134 een lijst van de vertebratenfauna van Krefeld en de naaste omgeving 1). De volgende opgaven daarin trekken in 't bijzonder mijn aandacht.

1. Zoogdieren.

Van de vleermuizen is slechts weinig bekend. Met zekerheid zijn gevangen:

Vespertilio murinus, grootste vleermuis, algemeen.

Plecotus auritus, groot-oor vleermuis, niet zeldzaam.

Vesperugo Nilsoni, zeer zeldzaam. 2)

Rhinolophus ferrum equinum, groote hoefijzerneus, zeldzaam.

Eenigszins twijfelachtig zijn de determinaties van *Vespertilio dasycneme*, meervleermuis, *V. discolor* 3) *V. Nattereri*, franjestaart en *V. noctula*, rosse vleermuis.

De roofdieren zijn goed vertegenwoordigd. Vermeldenswaard is het schieten van één exemplaar van de wilde kat (Egelsberg). Verder worden o.a. genoemd twee marter-soorten en de vischotter.

De knaagdieren. Van de kleine hazelmuis (*Musccardinus avellanarius*) wordt gezegd, dat zij eerst sinds eenige jaren in het gebied is aangetroffen. De zwarte rat is bijna geheel door de bruine rat verdrongen. Van den hamster is jaren geleden één exemplaar gevonden.

2. Vogels. Vermelding verdienen de volgende opgaven:

Serinus hortulanus, zeldzaam.

Tringilla carduelis, algemeen.

Anthus pratensis, zeer zeldzaam.

Luscinia cyanecula, niet zeldzaam.

Lanius minor, niet zeldzaam.

Parus pendulinus, zeer zeldzaam.

Tetrao urogallus, voor jaren één exemplaar ge-

schoten.

Tetrao bonasia, zeldzaam.

Scolopax rusticola, vrij algemeen.

De groote bonte specht, de fitis en de tjjf-tjaf schijnen merkwaardigerwijze in het gebied geheel te ontbreken, worden althans niet genoemd.

1) Zie: Ernst Puhlmann. Die Wirbeltiere von Krefeld und Umgegend Festschrift, bl. 125.

2) Komt bij ons niet voor. (Red.)

3) Idem.

3. Reptielen.

De moerasschildpad, *Emys europaea*, wordt als „einzeln” voorkomend vermeld. De ringslang is sinds jaren niet meer gevonden en schijnt verdwenen te zijn.

Amphibien. Behalve de algemeene soorten worden genoemd:

Bombinator pachypus, geelbuikpad, niet zeldzaam.

Bombinator igneus, roodbuikpad, zeldzaam.

Pelobates fuscus, knoflookpad, vrij zeldzaam.

Triton palmatus, vinpootsalamander, vrij zeldzaam. Alleen bij Süchteln.

Triton alpestris, roodbuiksalamander, vrij zeldzaam.

'N DRAAIHALS (*Jynx torquilla*) TE ST. PIETER.

De draaihals is in Zuid-Limburg 'n heel zeldzame verschijning.

Zelfs zóó zeldzaam, dat ik tot nu toe met zekerheid, slechts een enkel feit van z'n aanwezigheid hier in Zuid-Limburg wist.

Dat feit dankte ik aan Professor Nillesen, die (zie jaarboek 1913 pag. 121) vermeldt, hoe hij éénmaal en wel op 11 Sept. 1912, dezen vogel zag te Rolduc. Dienzelfden waarnemer waren in 1913 twee broedplaatsen van den Draaihals bekend.

Allebei in Noord-Limburg, n.l. de Robeek, onder Arcen en het kasteel Hillenraad onder Swalmen.

In Noord-Limburg is de aanwezigheid van den „Draaihals” ook geconstateerd door ons medelid, Pater P. C. Riotte, S.V.D. te Steil, die hem (zie 't zelfde jaarboek, pag. 20) den 5en Mei 1908 waargenomen heeft te Berckt. Volgens hem nestelden 'n paar Draaihalzen, gedurende 15 jaren, in de buurt der „Holzmühle”.

Dit jaar is de Draaihals aangetroffen te St. Pieter en wel half-October.

't Spreekt, jammer genoeg, van zelf, dat 't beestje 't veege lijf niet heeft kunnen bergen tegen de moordende hagelkorrels, welke op hem gericht werden van uit 'n jagersflint....

Waar de flint toebehoorde aan 'n Belg is 't natuurlijk, dat 't lijf van onzen Draaihals in Belgische handen viel.

Eén troost hebben we. De Belgische jager heeft 't cadaver laten opstoppen, maar.... bij den algemeenen „exodus” naar Belgenland is 't waarschijnlijk meê de grenzen overgetrokken. J. C.

HET WINTERKONINKJE.

In het Aug.-Sept.-maandblad komt een artikeltje voor over het verdwijnen van het winterkoninkje. Zou de oorzaak van het verminderen van den kleinen vogelstand niet veeer moeten gezocht worden in de toename der roofvogels, zooals vooral van kraaien en eksters, welke vermeerdering ik meen vooral te moeten toeschrijven aan de inlevering of geheime opberging van de vuurwapenen, waarmee in normalen tijd dergelijke roovers werden geschoten? Vooral eksters meen ik in buitengewoon groot aantal op te merken”.....

G. W.

* * *

't Is nou eenmaal 'n feit, dat wij menschen, die met allerlei eigenaardigheden behept zijn, óók de eigenaardigheid hebben, om van alles en nog wat 't fijne te willen weten.

Voor al in 't willen verklaren van „natuurverschijnselen” toonen we ons „echte bazen”. In 't uitdenken van hypothesen schrikken we daarbij voor niets terug.

Ik zal de laatste zijn, die tegen hypothetische oordeelen gekant is. Hypothesen toch „brengen leven in de brouwerij”, hebben heur vóór- en tegenstanders en geven den buitenstaander vaak gelegenheid om zich, als hij de twee partijen aan 't bakkeleien ziet, op onschuldige wijze te vermaken.

Zoo hebben we hier de „kwestie Winterkoninkje”.

G. W. veronderstelt, dat 't meer en meer zeldzaam worden van dit beestje (juist terwijl ik dezen regel neerschrijf, loert me zoo'n brutale winterkonink van uit 'n hoop opgestapeld hout, vlak voor m'n raam, heel schalks tegen, alsof hij zeggen wilde: „Klets nou niet over 't verdwijnen van mijne familie!”) — G. W. dan veronderstelt, dat 't meer en meer zeldzaam worden van dit beestje te wijten is aan de toename van kraaien en eksters.

Ik veronderstel, dat kraaien en eksters meê 't al of niet veelvuldig voorkomen van winterkoninkjes niets te maken hebben.

Want 'k ga uit van de veronderstelling, dat zoo'n al of niet veelvuldig voorkomen samenhangt meê 'n meer of minder succes van de beestjes inzake 't grootbrengen van hunne kleintjes.

En weet zeker, dat dit succes nauw verband moet houden meê der ouders nestelplaats.

Uitgezonderd onze „holbewonende” vogels, ken 'k er geene, die hun nest beter weten te verbergen, voor kraaien en eksters, dan juist de winterkoninkjes.

Zelden of nooit zal 'n kraai of ekster hun nest kunnen plunderen.

't Zit daarvoor té goed verborgen op plaatsen, waar dergelijke roovers niet komen.

Hee! wat beter verborgen, dan b.v. 't nest van 'n merel.

En toch.... ofschoon oppervlakkig beschouwd, haast iedere merelwoning; gemakkelijk toegankelijk als ze is voor kraaien en eksters, geplunderd zou moeten worden, nemen van jaar tot jaar de merels toe.

De verklaring van dit verschijnsel?.....

Ik weet ze niet.

Weet ze evenmin als 'k meê zekerheid weet of 't zeldzaam worden van 't winterkoninkje niet gesteld moet worden op rekening van 't meer en meer verdwijnen van oude heggen, strooien daken, houtbermen in de buurt van dorpsuizen, en van meer dergelijke zaken, welke vroeger 'n eldorado waren voor vrijende en reeds gehuwde winterkoninkjes. De beestjes gaan veel minder dan vroeger over tot 't vastsluiten van den liefdesband!

Er is voor hen woningnood!

'n Hypothese?....

Zeker!

Maar waarom deze niet net even goed gemaakt als zoovele andere veronderstellingen?....

JOS. CREMERS.

'N WITTE BUNZING.

Door aankoop kwam 't Museum in 't bezit van 'n Witten Bunzing.

't Beestje werd gevangen te Valkenburg.

Dit is de eerste albino, welke we van deze diersoort ooit zagen. Zulks wil niet zeggen, dat 't voor-

komen van Witte Bunzings tot dusverre onbekend was.

Brehm b.v. vermeldt in z'n „Tierleben", uitdrukkelijk, dat er witte en ook gele exemplaren gevonden worden.

Nochtans zijn dergelijke voorwerpen altijd zeldzaam.

J. C.

MARIA-GLAS.

Zoals uit de lijst der aanwinsten van 't Museum blijkt, kwamen we o.a. ook in 't bezit van „Mariaglas".

„Mariaglas" is gips en bestaat uit waterhoudende zwavelzure kalk.

Voor zoover ons bekend, is de vondst te Graetheide de eerste, welke in Limburg plaats had. We stellen ons daarom voor er binnenkort in ons Maandblad op terug te komen. Tijdgebrek belette ons om ter plaats, tot nog toe, 'n onderzoek in te stellen.

En toch is zoo'n onderzoek noodzakelijk, om, al is 't wellicht slechts bij benadering, te kunnen uitmaken hoe of „Mariaglas" in de Graetheide terecht kwam.

Professor J. v. Baren toch (in „de Bodem van Nederland", 6e stuk, bldz. 373) vermeldt dit gips in het Midden-Oligoceen en spreekt dan van „1 tot 2 c.M. groote gipskristallen, vaak in de karakteristieke zwaluwstaartweelingen optredend."

„Zwaluwstaartweelingen" vertoonen ook verschillende monsters, welke we uit de Graetheide ontvingen. Maar is er in de Graetheide Middelioligocen?.... Of komt er 't Mariaglas voor op secundaire ligplaats!....

Dat moeten we nader onderzoeken.

JOS. CREMERS.

Over wilde exemplaren van *Taxus baccata* L. in de Rijnprovincie.

In het „Festschrift", waaruit ik in ditzelfde nummer van het maandblad een en ander aanhaalde betreffende de fauna van Krefeld en omgeving, vinden we op bl. 233—258 een verhandeling 1) van Paul Roloff, leeraar te Krefeld, over den taxusboom in de Rijnprovincie, waarop ik ook gaarne de aandacht zou willen vestigen. Men vergelijkte tevens hetgeen A. de Wever mededeelt over het voorkomen van *Taxus baccata* in Zuid-Limburg. 2)

De schrijver begint met te wijzen op het merkwaardige feit, dat de *Taxus* in Duitschland als wilde boschboom bezig is uit te sterven. Dit feit mag thans wel als voldoende vaststaande aangenomen worden, na de uitkomsten van de daarnaar speciaal ingestelde onderzoekingen, en het is te merkwaardiger, omdat dit elders niet het geval schijnt te zijn; een Zwitsersch onderzoeker komt althans tot het besluit, dat in zijn vaderland de *Taxus* zich nog langen tijd als boschboom zal handhaven en op het oogenblik aldaar nog dapper stand houdt.

De Verhandeling van Roloff is verder in de volgende onderdeelen gesplitst:

1. Biologie. Behalve de botanische beschrijving van het gewas, van zijn naalden, bloesems en zaden, de bevruchting en zaadvorming, de wijze van ont-

kieming, enz., vindt men hier ook mededeelingen over de gemakkelijke, waarmede reeds oude boomen verplant kunnen worden; over de eigenschappen van het taaie, harde kernhout, over den ouderdom van oude, beroemde exemplaren, enz. De dikste boomen vindt men in Engeland en Normandië; hunne stammen zijn vaak hol en dienen dan voor allerlei doeleinden: brandstoffenbergplaats, gelegenheid voor feestmaaltijden, in één exemplaar is zelfs een kapel gevestigd. De schrijver noemt stammen, die op 1 M. boven den grond een middellijn bezitten van 1.36 tot 3.59 M. Interessant zijn de onderzoekingen van den Engelschman Lowe over de latere opvulling van holle stammen door sterke wortelontwikkeling; hij meent zelfs, dat bij exemplaren, die meer dan 200 à 250 jaren oud zijn, de oorspronkelijke stam in den regel vervangen is door een „schijnstam", die ontstaan is door de vergroeiing van meerdere stammen of van een aantal grondloten.

2. Vondsten van fossiel *Taxus*-hout. Door H. von Dechen 1) worden twee vondsten van plistoceen *Taxus*-hout vermeld. De eerste is die in de zoogenaamde „Balver Höhle" (district Arnsberg), waarin de bodem uit de volgende lagen bestaat (van boven naar beneden):

a. een laag kalksteenpuin, 0,6 tot 1,4 M. dik,
b. een laag donkere, humeuze aarde, 3 M. dik, met tanden en skeletresten van *Ursus*, *Elephas*, *Cervus*, *Sus*, bewerkte beenderen en steenen, vuursteengereedschap, en talrijke stukjes houtskool, die van *Taxus baccata* afkomstig zijn.

c. vijf verschillende leemlagen, eveneens met overblijfselen van de diluviale zoogdierfauna.

De tweede vondst ligt in het gebied van de Sieg; bij het plaatsje Rebbelroth. In de opvulling van een klein rivierdal, dat in het Devoon is ingesneden, vindt men aldaar, ingesloten tusschen kleilagen, een laag veen met boomstammen; dit complex kleilagen rust op diluviaal riviergrint. Volgens Göppert behooren de aanwezige stammen tot *Quercus pedunculata*, *Fagus silvatica* en *Taxus baccata*, daarnaast zijn gevonden vruchten van *Corylus avellana* en kegels van *Pinus silvestris*.

Hieruit blijkt, dat de taxis in diluviale tijd ook in het gebied voorkwam, evenals in Oost-Engeland (vondsten van Cromer).

3. De wildgroeïende exemplaren. Hiervan worden de volgende vindplaatsen aangegeven:

a. Bij Brodenbach aan de Moezel; de bodem bestaat aldaar uit het zandige Onder-devoon, een kalkrijke bodem is derhalve geen noodzakelijk vereischte. Aantal exemplaren: ruim 200, bijna alle in struikvorm, omtrek van den stam 20 tot 40 c.M. De grootste hoogte kan ongeveer 5 M. zijn.

b. Bij Moselkern aan de Moezel, 7 K.M. stroomopwaarts van Brodenbach; hier kunnen 60 à 80 exemplaren staan.

Van beide groeiplaatsen zijn bijzonder fraaie afbeeldingen bijgevoegd. De schrijver acht het zeer wel mogelijk, dat in nog andere zijdalen van de beneden-Moezel wildgroeïende exemplaren aanwezig zijn.

De hier vermelde groeiplaatsen verbinden de plaatsen in België, waar taxis in het wild groeit, met die in Hessen; in dit laatste gebied komen zelfs nog terreinen voor met 2000 exemplaren. Daarbij sluiten dan weer de vindplaatsen in de Rhön, Thüringen en den Harz aan. Uit alle gegevens, die

ons ter beschikking staan, blijkt afdoende, dat *Taxus baccata* vroeger in het geheele gebied van de Alpen tot de Noord- en Oostzee tot de min of meer algemeen voorkomende boomsoorten behoort heeft.

4. Aangeplante exemplaren, die wegens hoogen ouderdom of om andere redenen belangwekkend zijn. Met behulp van een reeks bijzonder mooi afbeeldingen worden vervolgens enkele aangeplante exemplaren besproken:

a. de taxis van Hans Rath, gemeente Traar, bij Krefeld. De boom is 9 M. hoog en heeft op 1.70 M. boven den grond een omvang van 4.71 M. Vermoedelijk is de tegenwoordige stam ontstaan door vergroeiing van 8 spruiten.

b. De taxis van slot Kriekenbeek bij Hinsbeck, oostelijk van Venlo. In het park staan drie boomen; respect. 18, 14 en 15 M. hoog; hunne stammen zijn lang niet zoo dik als bij het onder a genoemde exemplaar.

c. De taxis van Hans Burwinkel, bij Mettmann. Hier staan 6 exemplaren, waarvan de ouderdom niet nauwkeurig bekend is.

d. Het exemplaar bij de sterrenwacht te Dusseldorf is circa 9 M. hoog.

e. Het exemplaar van Koulderhof, gemeente Broich bij Kempen, is 12 M. hoog.

f. De exemplaren van Kapellen bij Mors. Tot 15 M. hoog en met een omvang van den stam tot 1.80 M. Zij kunnen hoogstens 140 jaar oud zijn.

Ik sla de opsomming van verdere exemplaren over om nog te wijzen op hetgeen de schrijver mededeelt over de beteekenis van de taxis als treurboom op kerkhoven, een gebruik, dat stellig uit oud-Germaanschen tijd dateert.

5. Dan volgen opmerkingen over den naam 4) en de giftige eigenschappen, over het tegenwoordig gebruik van den boom en over den ouderdom, waarvoor ik naar het origineel verwijs. Het gebruik van den boom uit taxishout als wapen is, zooals vondsten in de paalwoningen aantoonen, reeds oeroud.

6. Achteruitgang en bescherming. De achteruitgang is voor een deel stellig aan uitroeiing door den mensch te wijten, men denke slechts aan het gebruik van hout in de middeleeuwen, om er bogen van te maken. Bescherming van de laatste wildc exemplaren als natuurmonument is dringend noodig.

Dr. P. FESCH.

- 1) Paul Roloff, Die Eibe in der Rheinprovinz. Festschrift enz. bl. 233, Krefeld 1908.
- 2) A. de Wever, Lijst der wildgroeiende planten in Zuid-Limburg II, Mededeelingen van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg over 1912, bl. 125.
- 3) H. von Dechen, Erläuterungen zur geologischen Karte der Rheinprovinz und der Provinz Westfalen. Band II, bl. 789 en 828.
- 4) De Nederlandsche naam „Ijfel“ schijnt langzamerhand geheel vergeten te zijn. In Bildersdijk's „De ziekte der geleerden“ komt de naam nog voor; het pad dat naar de onderwereld voert, is bij hem „omheind van Ijfel en abeelen“.

Aanwinsten voor 't Museum.

Van den heer J. GIELKENS, Gulpen: twee ijsvogels.

Van?: eene bonte kraai en een spreeuw.

Van den heer TH. DORREN, Valkenburg: een partijtje exotische schelpen.

Van Rector P. BROUNS, Over-Bunde: een partijtje fossielen uit 'n grindgroeve te Bunde.

Van idem: twee aaskevertjes (choleva).

Van mej. J. SCHOLTIS, Amsterdam: enkele Limburgsche mollusken.

Van Dr. ROMIJN, den Bosch: zoetwatermosselen, waarin parels, uit de Maas in Limburg.

Van idem: z.g. „Mariaglas“, d.i. gekristalliseerd gips, uit de bruinkoolontginning van Graetheide.

Van Pater FERD. EUSSEN, Urmond: „Mariaglas“ en klei, waarin 't gevonden werd, te Graetheide.

Van Pater WILFRIDUS RISWICK, Merkelbeek: 'n hondertal Limburgsche kevers.

Van Kapelaan J. OBERJE, Waubach: fossielen uit 'n grindgroeve te Waubach.

Van Pastoor W. KALLEN, Nieuwenhagerheide: pyriet uit de mijn van Eijgelshoven.

Van Professor KEULLER, Maastricht: een drietal krijtfossielen.

Van Pastoor J. v. d. LAAR, Nuth: pyriet uit de mijn Emma.

Van 't WATERLEIDING-COMITE VOOR Z.-LIMBURG: vijf monsters van 'n boring, uitgevoerd te Wittem.

Door aankoop: een witte bunzing, gevangen te Valkenburg.

Verder kreeg 't Museum door bemoeienis van den Conservator een 40-tal Limburgsche land- en watermollusken, 'n grootte partij krijtfossielen en monsters van bruinkool en bruinkoolzand uit Hoensbroek.

Al den gevers zeggen we hartelijk dank!

Aanwinsten voor de Bibliotheek.

Van den heer A. HAEX te Heerlen: Monographie des Gastéropodes de la craie supérieure du duché de Limbourg par J. F. Binkhorst van den Binkhorst.

Van Idem: Monographie des céphalopodes de la craie supérieur du duché de Limbourg, par J. F. Binkhorst van den Binkhorst.

Van Idem: De fossiele planten van het krijt in het Hertogd. Limburg, door P. A. W. Miquel.

Van den heer B. GERRITZEN, Rijkstuinbouwleeraar Maastricht: Verslag der Rijkstuinbouwproefvelden in de provincie Limburg en de gemeente Deurne over 1915, 1916 en 1917.

De heer J. NIJPELS, Maastricht beloofde ons de laatste volledige uitgave van „Brehm's Tierleben“.

Met 'n welgemeend dankwoord aan de milde schenkers bevelen wij onze bibliotheek voor verdere giften warm aan.

Nieuwe Leden:

De Heeren: Diddo Folmer, te Well L., Pierre Regout Jr., ingenieur, Maastricht, N. van Spanje ingenieur, Maastricht en R. Geurts, hoofdonderwijzer, Echt.

Jaarboek 1918.

Dringend verzoeken we
BRIJDAGEN VOOR 'T JAARBOEK 1918
 zoo spoedig mogelijk te zenden aan: JOS. CREMERS, Victor de Stuersstr. 36, Maastricht. Komen die „bijdragen“ bijtijds binnen, dan is, er kans, dat 't „Jaarboek 1918“ op tijd verschijnt. Iets wat, om verschillende redenen, zeer wenschelijk is.